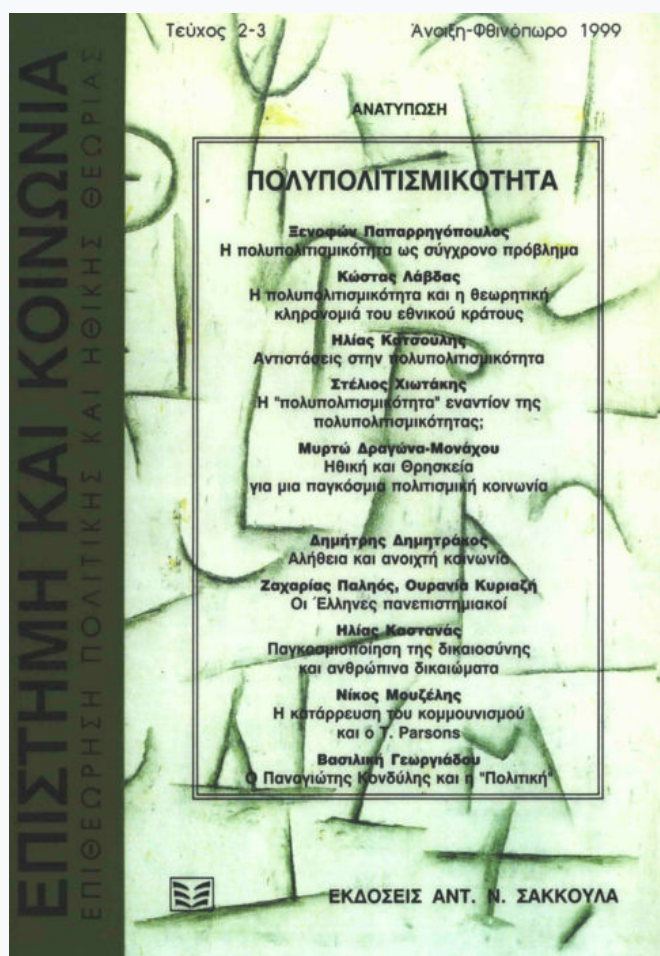

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 2 (1999)

Τόμ. 2-3 (1999): Πολυπολιτισμικότητα

Niklas Luhmann, Νομιμοποίηση μέσω διαδικασίας, Μετάφραση Κωνσταντίνου Βαθιώτη

Θωμάς Σάμιος

doi: [10.12681/sas.619](https://doi.org/10.12681/sas.619)

Copyright © 2015, Θωμάς Σάμιος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σάμιος Θ. (2015). Niklas Luhmann, Νομιμοποίηση μέσω διαδικασίας, Μετάφραση Κωνσταντίνου Βαθιώτη. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 2, 288–290. <https://doi.org/10.12681/sas.619>

Niklas Luhmann, Νομιμοποίηση μέσω διαδικασίας, Μετάφραση Κωνσταντίνου Βαθιώτη, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 1999, σελ. 389.

Μετά την πρώτη ολοκληρωμένη γνωριμία του ελληνικού αναγνωστικού κοινού με την συστημική θεωρία, μέσω του βιβλίου του *Helmut Willke* 'Εισαγωγή στη συστημική θεωρία' (σε μετάφραση *Νικολάου Λίβου*, Αθήνα 1997), ο εκδοτικός οίκος 'Κριτική' συνεχίζει την πολύτιμη συμβολή του στην παρουσίαση της συστημικής σκέψης με την έκδοση του έργου του μεγάλου γερμανού κοινωνιολόγου *Niklas Luhmann* 'Νομιμοποίηση μέσω διαδικασίας' (σε μετάφραση *Κωνσταντίνου Βαθιώτη*).

Η μετάφραση του βιβλίου αυτού στην ελληνική γλώσσα έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό, δεδομένου ότι το σύνολο σχεδόν της λουμανιανής εργογραφίας παραμένει ακόμη και σήμερα αμετάφραστο στα ελληνικά –εξαίρεση αποτελεί μια συλλογή άρθρων και συνεντεύξεων του συγγραφέως που εξεδόθη υπό τον τίτλο 'Θεωρία των κοινωνικών συστημάτων' (εισαγωγή-επιμέλεια: *Αντώνη Μακρυδημήτρη* και *Παναγιώτη Καρκατσούλη*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995), καθώς και το άρθρο του 'Η πρακτική της θεωρίας' (μτφρ. *Λευτέρη Αναγνώστου*), που περιλαμβάνεται στον συλλογικό τόμο 'Επιστημολογία των Κοινωνικών Επιστημών' (επιμέλεια: *Γεράσιμου Κουζέλη* και *Κοσμά Ψυχοπαίδη*, εκδ. νήσος, Αθήνα 1996).

Με το πρωτοποριακό για την εποχή του (εξεδόθη το 1969) έργο 'Νομιμοποίηση μέσω διαδικασίας', ο *Luhmann* διετύπωσε την επαναστατική θέση ότι ο νομιμοποιητικός παράγων των αποφάσεων που λαμβάνονται στο πλαίσιο της εκλογικής ή της κοινοβουλευτικής διαδικασίας, καθώς και της διαδικασίας ενώπιον των δικαιοδοτικών και διοικητικών αρχών, δεν είναι η αλήθεια ή η ορθότητα του περιεχομένου τους, αλλά σε τελική ανάλυση οι εγγενείς δομές της διαδικασίας καθεαυτήν.

Αντιμετωπίζοντας την τελευταία ως κοινωνικό σύστημα, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι ιδιάζοντα χαρακτηριστικά της διαδικασίας συνιστούν αφενός η αβεβαιότητα της έκβασης και των συνεπειών της και αφετέρου η ανοικτότητα των εναλλακτικών δυνατοτήτων. Ενόψει αυτών, 'δεν είναι η εκ των προτέρων διαμορφωμένη συγκεκριμένη μορφή, η χειρονομία ή η σωστή λέξη τα στοιχεία εκείνα που προάγουν τη διαδικασία, αλλά οι επιλεκτικές αποφάσεις των συμμετεχόντων, οι οποίες εξαλείφουν τις εναλλακτικές δυνατότητες, απομειώνουν την περιπλοκότητα, απορροφούν την αβεβαιότητα ή μεταμορφώνουν πράγματι την ακαθόριστη περιπλοκότητα όλων των δυνατοτήτων σε μια προσδιορίσιμη, απτή προβληματική'.

Ο στόχος της διαδικασίας συνίσταται στον σχηματισμό μιας απόφασης με δεσμευτική ισχύ για τους αποδέκτες της. Η επίτευξη του στόχου αυτού, όμως, δεν εξαρτάται από το τι πιστεύουν κάθε φορά οι συμμετέχοντες στη διαδικασία: αντιθέτως, είναι ο θεσμός της διαδικασίας καθ' εαυτόν, ο οποίος θα μετασχηματίσει τις προσδοκίες των ιδίων των ενδιαφερομένων και του περιβάλλοντός τους με τέτοιον τρόπο, ώστε όλοι οι συμμετέχοντες να μην μπορούν εν τέλει να πράξουν διαφορετικά από το να αποδεχθούν την απόφαση (μάθηση μέσω διαδικασίας). Στο βαθμό δε που η δομή του συστήματος της διαδικασίας διακρίνεται από μian ανοικτή περιπλοκότητα, η συμπεριφορά των συμμετεχόντων θα κριθεί ως 'ρόλος' στον οποίο πρέπει να ανταποκριθούν – ο ρόλος αυτός δεσμεύει και ενσωματώνει στη διαδικασία την προσωπικότητα των συμμετεχόντων μαζί με τις μορφές αυτοπαρουσιάσεώς τους. Με τη διαμόρφωση μάλιστα ιδιαίτερων διαδικαστικών ρόλων, επιτυγχάνεται ένας διαχωρισμός των τελευταίων μεταξύ της διαδικασίας και του περιβάλλοντός της, ο οποίος συνεπάγεται την πλήρη διαφοροποίηση της διαδικασίας από την κοινωνία σε επίπεδο ρόλων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο *Luhmann*, 'στις πολιτικές εκλογές ο ψηφοφόρος δεν ενεργεί κυρίως ως κομμοτής, σύζυγος, συλλέκτης γραμματοσήμων ή μεθοδιστής – με άλλα λόγια δεν μπορεί να προσφέρει έργο κουρεύνοντας τα μαλλιά των υποψηφίων ή προσευχόμενος γι' αυτούς – αλλά παραμένει προσκολλημένος στον ρόλο του ψηφοφόρου, στο πλαίσιο του οποίου μπορεί στην καλύτερη περίπτωση να 'λάβει υπόψη του' τα κίνητρα που απορρέουν από άλλους συσχετισμούς ρόλων'. Αντιστοίχως στο πλαίσιο της ενώπιον των δικαστηρίων διαδικασίας, 'οι ρόλοι που ανέλαβε κανείς σε μια δεδομένη στιγμή τον υποχρεώνουν [...] να έχει μια συνέχεια, ενώ περιορίζουν τη δυνατότητα παραλλαγής της συμπεριφοράς του στις περιπτώσεις εκείνες όπου μπορεί να παρουσιάσει τη σχετική παραλλαγή ως εύλογη, χωρίς να απολέσει την ταυτότητά του'· έτσι, λοιπόν, αφ' ης στιγμής 'η διαδικασία αρχίζει να λειτουργεί ως παρουσίαση, πρέπει να αποκλεισθεί κατηγορηματικά το ότι ο δικαστής θα συμπεριφερθεί ξαφνικά ως οδοντίατρος ή ο προσεπικαλούμενος ως λαχειοπώλης'.

Ο *Luhmann*, ωστόσο, έχει επίγνωση του γεγονότος ότι οι πιθανότητες να αναγνωρίσουν οι εκάστοτε συμμετέχοντες την απόφαση ως δεσμευτική, δηλαδή να 'μάθουν μέσω της διαδικασίας' είναι περιορισμένες. Εκείνος, φέρ' ειπείν, που έχασε τη δίκη, ήτοι που διαψεύσθηκε, θα προσπαθήσει κατά πάσαν πιθανότητα να εμφανίζεται εφεξής 'ως αδικημένος, υποταγμένος, εξαναγκασμένος, παραγκωνισμένος, εξαπατημένος' αναζητώντας τον ένοχο στο πρόσωπο ενδεχομένως του δικαστή, του δικηγόρου ή ενός μάρτυρα: 'Θα

θεωρεί, όπως και πρώτα, τις παλαιότερες προσδοκίες του ορθές, μόνο που τώρα πλέον δεν θα μπορούν να εκπληρωθούν και θα υποθηκεύσει το μέλλον του σε διαρκώς απωθημένες επιθυμίες, οι οποίες μόνο βαθμιαία, να εκτονωθούν'.

Επειδή, λοιπόν, είναι αμφίβολο αν θα επιτευχθεί ο μετασχηματισμός των προσδοκιών του συμμετέχοντος στη διαδικασία, ο *Luhmann* (εκφράζοντας μια θέση που του καταλογίζεται ως άκρως συντηρητική, καθόσον στοιχείται –σύμφωνα με μία άποψη– με έναν θεωρητικό αντιουμανισμό τεχνοκρατικά προσανατολισμένο, που αναιρεί την αυτονομία του υποκειμένου), υποστηρίζει ότι πρέπει να ενεργοποιηθεί ένας λειτουργικά ισοδύναμος μηχανισμός εξάλειψης της διάψευσης μ' έναν τρόπο που θα αφήνει άθικτη την δομή του συστήματος: Όποιος δεν είναι έτοιμος να αποδεχθεί το αποτέλεσμα της απόφασης απομονώνεται και υφίσταται κυρώσεις, συνεπώς η διάψευση καταλογίζεται σ' αυτόν τον ίδιο. Εφεξής, οι προσδοκίες των συμμετεχόντων, μετασχηματίζονται μέσω μιας μαθησιακής διαδικασίας σε νέες προσωπικές επιδιώξεις, απολύτως συμβατές με τις αποφάσεις του συστήματος. Ο μετασχηματισμός αυτός ματαιώνει οποιονδήποτε κίνδυνο εσωτερικής διαταραχής, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την ασφάλεια, τη σταθερότητα και εν τέλει την επιβίωση του συστήματος, κάτι που ανάγεται σε λυδία λίθο της συστημικής θεωρίας.

Με δεδομένο τον υψηλό βαθμό περιπλοκότητας και αφαίρεσης που χαρακτηρίζει τη γλώσσα του *Luhmann*, το μεταφραστικό εγχείρημα του *Κωνσταντίνου Βαθιώτη* κρίνεται επιτυχημένο. Τηρώντας τις ισορροπίες ανάμεσα στην επιταγή τής κατά το δυνατόν πιστής, αλλά τυτοχρόνως και απαλλαγμένης από αγκυλώσεις μετάφρασης, απέδωσε σε ρέοντα και καλλιεπή λόγο ένα κείμενο που θα φανεί εξαιρετικά χρήσιμο τόσο στον έλληνα Κοινωνιολόγο όσο και στον έλληνα Νομικό.

Θωμάς Σάμιος